

Хачатрян А. А.,
*аспірант кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
<https://orcid.org/0000-0002-7726-7657>*

ГАРМОНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ І МОДЕРНІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЧЕСНИХ КОНСУЛІВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

HARMONIZATION OF INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS AND MODERNIZATION OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF HONORARY CONSULS' ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION

У статті проаналізовано питання гармонізації міжнародно-правових стандартів та модернізації адміністративно-правового регулювання діяльності почесних консулів в умовах європейської інтеграції України. Автор виходить із актуальності перегляду та оновлення нормативного забезпечення консульської сфери з огляду на виклики зовнішньої політики, цифровізації управління та глобальних стандартів взаємодії. Почесні консули розглядаються як суб'єкти оперативної дипломатії, покликані заповнити прогалини традиційного дипломатичного представництва.

Зазначено, що сучасне українське законодавство залишається фрагментарним і недостатньо узгодженим із міжнародними нормами, що ускладнює ефективне виконання функцій почесними консулами. У цьому контексті автор пропонує двовекторну модель реформування: по-перше, адаптацію внутрішнього законодавства відповідно до міжнародних зобов'язань України, зокрема Угоди про асоціацію з ЄС; по-друге, створення інституційного середовища, яке б забезпечувало реалізацію правового статусу почесних консулів, їхню підзвітність і взаємодію з органами публічної влади.

У дослідженні охарактеризовано зміст міжнародно-правових стандартів, визначено їх функціональне значення в правовому просторі Європейського Союзу, а також зосереджено увагу на необхідності врахування демократичних принципів, таких як прозорість, ефективність, підзвітність і пріоритет прав людини. Проаналізовано нормативні акти та стратегічні документи, які визначають політику України у сфері захисту прав людини, розвитку громадянського суспільства та зовнішньополітичної діяльності. Особливу увагу приділено потребі вдосконалення підзаконних актів, оновлення Положення про дипломатичні представництва, а також узгодження норм українського адміністративного права з положеннями Віденських конвенцій 1961 і 1963 років.

Автор наполягає, що ефективне функціонування почесних консулів можливе лише за умови усунення адміністративних і юридичних бар'єрів, створення системи превентивного контролю, а також розширення компетенцій Міністерства закордонних справ України як координуючого органу. Запропоновані напрями розвитку передбачають концептуальне оновлення адміністративно-правової моделі, в якій інститут почесних консулів слугуватиме не лише інструментом дипломатії, а й засобом інтеграції державного управління в європейське правове середовище.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, гармонізація законодавства, дипломатичне представництво, європейська інтеграція, консульська діяльність, міжнародно-правові стандарти, МЗС України, почесні консули, правовий статус, публічне управління.

The article explores the harmonization of international legal standards and the modernization of administrative and legal regulation concerning the activities of honorary consuls in the context of Ukraine's European integration. The author emphasizes the necessity of revising and updating the regulatory framework governing consular affairs, particularly in response to the challenges posed by geopolitical dynamics, digital transformation in public administration, and the evolution of global diplomatic standards.

The paper argues that the current Ukrainian legislation remains fragmented and insufficiently aligned with international norms, which hampers the effective operation of honorary consuls. In this regard, the author proposes a dual-track

reform strategy: (1) the alignment of national legislation with Ukraine's international obligations, including those stemming from the EU–Ukraine Association Agreement; and (2) the development of an institutional environment conducive to the full realization of consular functions, accountability, and interaction with public authorities.

The study delves into the nature and role of international legal standards, particularly their operational relevance within the EU legal space. The discussion highlights the need to adhere to democratic governance principles such as transparency, effectiveness, accountability, and the primacy of human rights. Strategic policy documents and legislative acts that frame Ukraine's human rights agenda, civil society development, and foreign policy priorities are examined in detail. Particular attention is given to the refinement of secondary legislation, revision of the Regulation on Foreign Diplomatic and Consular Missions in Ukraine, and harmonization of administrative law with the provisions of the Vienna Conventions of 1961 and 1963.

The author contends that ensuring the efficient functioning of honorary consuls requires eliminating bureaucratic and legal obstacles, instituting preventive oversight mechanisms, and expanding the coordinating role of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. The proposed reforms envision a renewed administrative and legal model where honorary consuls serve not only as diplomatic facilitators but also as instruments of integrating national governance into the European legal order.

Key words: *administrative and legal regulation, consular affairs, diplomatic representation, European integration, foreign ministry of Ukraine, honorary consuls, international legal standards, legal harmonization, legal status, public administration.*

Вступ. Вітчизняна система публічного управління та права постає як динамічний «організм», що постійно еволюціонує під впливом сучасних викликів європейської інтеграції, цифрової трансформації та посилення зовнішньополітичного чинника. У цій багатовимірній структурі інститут почесних консулів формує особливий сегмент, у якому перетинаються прагматичний державний інтерес, інноваційні дипломатичні підходи та управлінська креативність. Почесні консули – це не лише «фігури для протоколу», а ключові актори міждержавної комунікації, оперативної дипломатії та реального забезпечення прав і свобод громадян, особливо в ситуаціях, коли можливості традиційної дипломатичної служби є обмеженими.

Сучасна Україна, орієнтована на європейські цінності та стандарти, не може дозволити собі зберігати фрагментарність чи архаїчність у сфері регулювання діяльності почесних консулів. Європейський досвід демонструє чітку тенденцію до розширення функціоналу цього інституту, гармонізації адміністративно-правових процедур і впровадження уніфікованих стандартів, що сприяють ефективній інтеграції у правовий простір ЄС. У такому контексті закономірно виникає питання: «Якою має бути стратегія реформування цієї сфери в Україні?» – і відповідь, попри всю очевидність, вимагає концептуального осмислення, системного підходу та певної наукової «смівості».

Гармонізація правових стандартів і модернізація адміністративно-правового регулюван-

ня інституту почесного консульства не лише вимога часу, а й умова підвищення його ефективності та легітимності в сучасному європейському політичному просторі. Саме цій проблематиці присвячено цю статтю, у межах якої буде здійснено комплексний аналіз відповідних стандартів, а також визначено шляхи їх імплементації й адаптації в українських реаліях.

Відтак, на часі перехід від декларативної риторики до напрацювання чітких юридичних і адміністративних механізмів. Адже європейська інтеграція, насамперед, щоденна фахова праця над удосконаленням правової та інституційної архітектури, в якій кожен почесний консул стає своєрідним «індикатором» ефективності та дієвості реформаторських процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адміністративно-правового статусу почесних консулів, їхнього місця в системі сучасної дипломатії та особливостей взаємодії з органами державної влади вже певний час знаходяться в полі зору вітчизняних науковців. Серед фундаментальних праць варто виділити дослідження В.І. Муравйова, який комплексно розкриває міжнародно-правові основи інституту консульських представництв, а також нові тенденції розвитку дипломатичної служби в умовах євроінтеграції.

Досить детально правовий статус і функції почесних консулів аналізували К.В. Балабанов та В.М. Шевченко, які наголошують на необхідності чіткого нормативного закріплення ролі почесного консульства у зовнішньополітичній діяльності держави. Окремі аспекти статусу

іноземців, у тому числі почесних консулів, розглядали О.В. Дзера та В.К. Гіжевський, фокусуючи увагу на адміністративно-правових процедурах і гарантіях їх діяльності в Україні.

У контексті гармонізації вітчизняного законодавства з європейськими стандартами значний внесок зробили І.М. Кресіна та Н.С. Кузнецова, які досліджують сучасні тенденції правового регулювання дипломатичних і консульських інституцій. Аналітичну цінність мають праці О.Є. Капліної, яка розкриває питання співвідношення міжнародних і національних правових норм у сфері діяльності дипломатичних представництв.

Водночас більшість авторів сходяться на думці, що сучасна нормативна база залишається недостатньо адаптованою до динаміки європейських інтеграційних процесів. Вітчизняна доктрина лише окреслює основні напрями реформування. Поза увагою є питання імплементації міжнародно-правових стандартів, механізмів ефективності правового регулювання діяльності почесних консулів.

Мета статті полягає у комплексному аналізі міжнародно-правових стандартів та сучасних підходів до адміністративно-правового регулювання діяльності почесних консулів в умовах європейської інтеграції України, а також у розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення нормативної бази та імплементації ефективних механізмів взаємодії почесних консулів з органами публічної влади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основоположні питання дипломатії та консульських відносин мають яскраво виражений міжнародний контекст. Він відбивається на загальносвітовому та національному рівнях через закріплення та розвиток у відповідних державних політиках, стратегічних документах і законодавстві. Всі подібні міждержавні взаємини мають відбуватися у чіткому цивілізованому руслі зумовлених врахуванням різності культур, традицій й інших ключових соціальних і політичних аспектів їхніх країн-учасниць. Водночас консульська діяльність за будь-яких зовнішніх і внутрішніх обставин та умов обов'язково реалізується з дотриманням міжнародно-правових стандартів, зокрема з належної організації діяльності інституту почесних консулів.

У юридичній довідковій та енциклопедичній літературі правовий стандарт визначається як формалізований і уніфікований документ, що встановлює загальні принципи й правила діяльності, а також вимоги до її результатів з метою впорядкування конкретної сфери правозастосування [1, с. 73; 2]. З огляду на це, наукова спільнота трактує міжнародно-правові стандарти як: єдині принципи та норми поведінки суб'єктів міжнародного права, закріплені в міжнародних правових актах; оптимальні юридичні вимоги до національних правових систем, спрямовані на забезпечення сумісності в межах міжнародного співтовариства; результат правового прогресу у сфері міжнародного права та міждержавного співробітництва; джерела права, що фіксують ці стандарти у формі принципів і норм, обов'язкових до виконання; обов'язкові елементи змісту міжнародних договорів; основу для узгодження міжнародного та національного права на системному рівні. Інтенсивна стандартизація, що є характерною ознакою сучасного глобалізованого світу, сприяла формуванню демократичного устрою, в якому системні міжнародні відносини ґрунтуються на чітких і прозорих правових механізмах.

З урахуванням зазначеного, міжнародно-правові стандарти мають такі властивості: відбивають основоположні засади і загальнообов'язкові, взаємопов'язані юридичні норми з закріплення і реалізації правового статусу суб'єктами міжнародного права; зафіксовані у приписах багаторівневого, цільового комплексу міжнародно-правових актів універсального і регіонального характеру; визначають юридичні вимоги і правила щодо формування спеціальних механізмів та елементів національних правових систем із узгодженням сукупності конкретних юридичних засобів; мають істотний вплив за укладання та підписання міжнародних договорів, а також правового забезпечення відповідних міжнародно-правових зобов'язань суб'єктів міжнародного права; виступають підґрунтям процесів міжнародної уніфікації та гармонізації, а також щодо приведення національних законодавств у відповідність до норм правових систем міжнародних організацій.

Суттєві глобальні виклики перед нашою країною зумовлюють подальшу об'єктивну

постановку, чітку та всеосяжну реалізацію довгострокової національної стратегії у доєднання до демократичної, цивілізованої спільноти. Лише логічне завершення триваючих процесів європейської та євроатлантичної інтеграції дозволить українському громадянському суспільству вийти на необхідний, високий рівень паритетного міжнародного співробітництва. Зокрема вступ до ЄС з виконанням документально прописаних і ратифікованих українського стороною міжнародно-правових зобов'язань, реформування публічної сфери з чітким урахуванням людиноцентрованого підходу уможливить суверенне й незалежне державне будівництво.

Означені аспекти мають здійснюватися за багатьма напрямками, де всеосяжні принципи і засади міжнародного права є підґрунтям міждержавних взаємин, а дипломатія – ключовим інструментом дієвої комунікації.

Вважаємо за найбільш доцільне перспективні вектори розвитку адміністративно-правової сфери організації діяльності та забезпечення функціонування почесних консулів іноземних держав і відповідних консульських установ змодельовати у двох площинах з урахуванням перманентних змін умов і чинників європейської інтеграції України за сучасних трансформацій глобального світопорядку. Так, напрям міжнародно-правового розвитку має доволі широкий вираз, який через призму системної реалізації взаємопов'язаних державних стратегій і планів внутрішньополітичної і зовнішньополітичної діяльності, спрямований на спільну розбудову уповноваженими суб'єктами владних повноважень та інститутами громадянського суспільства стабільного, найбільш сприятливого державно-політичного, правового, соціального, економічного, безпекового, фінансового й іншого необхідного середовища у країні для налагодження стійких, ефективних і партнерських дипломатичних відносин з державами-членами ЄС та РЄ.

Консульські посадові особи здійснюють свою професійну діяльність не лише з дотриманням норм міжнародного права та законодавства ЄС, але й представляють і виражають ціннісні орієнтири та демократичні принципи європейського співтовариства. Саме тому, наша держава, яка прагне до повноправного член-

ства в ЄС, проголошує про це в конституційних положеннях, має розвинути відповідний державно-суспільний устрій. Тільки за таких умов стає можливим дієве функціонування почесних консулів іноземних держав, де національне законодавство гармонізоване з приписами міжнародного права та адаптоване до права ЄС.

У короткострокові та середньострокові терміни мають бути довиконано міжнародно-правові зобов'язання, насамперед у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2014) [3], а також реалізовано низку положень відповідних вітчизняних нормативно-правових актів. Перший адміністративно-правовий блок (суспільно-гуманітарний) з виконання міжнародних правових зобов'язань стосується втілення у практичну площину Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки, затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.06.2021 № 756-р, та Плану заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 р., затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.02.2023 № 160-р [4; 5].

Розвинуте громадянське суспільство є первинною основою новітньої української держави, де забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина становить сутність та зміст функціонування публічних механізмів і суб'єктів владних повноважень.

Другий адміністративно-правовий блок (зовнішньополітичний) з виконання міжнародних правових зобов'язань стосується питань втілення у практичну площину Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106, Плану заходів щодо забезпечення розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 408, Плану дій з реалізації Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 р. № 327-р [6; 7].

Напрямок національно-правового розвитку адміністративно-правових засад зі сприяння діяльності почесних консулів іноземних держав в умовах європейської інтеграції України тісно переплітається з запропонованою та детально описаною нами вище міжнародною складовою. Він спрямований на стабільне утвердження та здійснення у суспільно-державній площині відповідних міжнародно-правових стандартів, норм і демократичних європейських принципів щодо правотворчої та правозастосовної діяльності центральних і місцевих органів державної влади й органів місцевого самоврядування з метою цілеспрямованого і систематичного забезпечення організації діяльності та функціонування почесних консульських посадових осіб і консульських установ через раціональне та дієве вдосконалення адміністративно-правового регулювання з питань гарантування здійснення їхнього правового статусу, усунення формальних і надлишкових юридичних та адміністративних бар'єрів і перешкод, суб'єктивних чинників у цій сфері.

Перша ланка адміністративно-правового розвитку направлена на концептуальне покращення українського законодавства у контексті повного порозуміння з головними європейськими партнерами щодо конкретної взаємоузгодженості процесів формування і реалізації державних політик й основоположних організаційно-правових підвалин дипломатичної та консульської діяльності. Мають бути вироблені та впроваджені сучасні вітчизняні адміністративно-правові та інформаційно-комунікаційні інструменти, які корелюються з правом ЄС та чітко відповідають вимогам усталеної адміністративної практики закордонних суб'єктів владних повноважень.

Друга ланка адміністративно-правового розвитку передбачає детальний перегляд виконання гармонізації норм адміністративного законодавства України з приписами положень Віденської конвенції про дипломатичні зносини (1961), Віденської конвенції про консульські зносини (1963), а також з аспектами міжнародних дипломатичних традицій та звичаїв у питаннях гарантування здійснення професійної діяльності почесними консулами іноземних держав і консульських установ за повного сприяння органів публічної влади приймаючої

держави. Водночас передбачається узгодити між собою приписи відповідних нормативно-правових актів, усунути юридичні колізії, неточності тощо.

Окремо варто відзначити на обопільності чіткого дотримання прав і обов'язків суб'єктів таких правовідносин, коли під час належної реалізації державно-владних повноважень згідно з вимогами всіх міжнародно-правових і національних норм почесні консули зі свого боку не можуть зловживати правовим статусом, вчиняти неправомірні та інші дії, які негативно впливають на ділову репутацію, завдають будь-якої шкоди міждержавним відносинам. Отже, наразі у профільних адміністративно-правових актах необхідно звернути особливу увагу, насамперед, на обґрунтованому посиленні взаємодії та співпраці, передбаченні додаткових заходів контролю та звітування почесних консулів перед дипломатичними представництвами в Україні держави, що акредитує. Окрім того, до Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні від 10.06.1993 необхідно до переліку цих консульських установ включити почесні представництва.

Висновки. Інститут почесних консулів відіграє дедалі вагомішу роль у системі зовнішньополітичної діяльності України, поєднуючи представницькі функції з локальною інтеграцією в адміністративно-правове поле. Успішна діяльність почесних консулів можлива лише за умови чіткого нормативного регулювання, яке відповідає сучасним міжнародним викликам, вимогам європейської інтеграції та принципам публічного управління. Дослідження підтвердило наявність суттєвих прогалин у чинному законодавстві України у сфері регламентації статусу і процедур взаємодії почесних консулів із органами публічної влади.

Міжнародно-правові стандарти, які відображають усталені європейські підходи до консульської діяльності, мають стати основою формування оновленої адміністративно-правової моделі. До ключових принципів належать суверенна рівність держав, пріоритет міжнародних договорів, дотримання прав людини, прозорість процедур, ефективність управлінських рішень і публічна підзвітність.

Модель реформування потребує впровадження двох взаємопов'язаних векторів: міжнародного – орієнтованого на виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС, та національного – спрямованого на внутрішню адаптацію правової системи до міжнародних стандартів. Критично важливим є також посилення координаційної ролі МЗС України, розширення його функціоналу як координатора і гаранта правового статусу почесних консулів.

Запропоновані напрями вдосконалення включають перегляд чинних нормативно-правових актів, усунення колізій, чітке закріплення обов'язків і повноважень почесних консулів, а також посилення механізмів контролю та звітування. Оновлення правового середовища повинно супроводжуватися розбудовою інституційної спроможності держави до ефективного управління консульськими процесами в європейському контексті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / Укладачі: Бабка В. Л., Шумило М. М.; за ред. Киридон А. М. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 152 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 5 : Адміністративне право / редкол.: Ю. П. Битяк (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. 960 с.
3. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-p#Text>.
4. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України; План від 23.06.2021 № 756-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-2021-p#Text>
5. Про затвердження плану заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.02.2023 № 160-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2023-p#Text>
6. План заходів щодо забезпечення розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 408. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-p#Text>.
7. План дій з реалізації Стратегії зовнішньополітичної діяльності України : Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 р. № 327-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-2023-p#Text>